

Улсын Их Хурлын Тамгын газрын
Судалгааны хэлтэс

**СОНГУУЛИЙН ХУВЬ ТЭНЦҮҮЛЭН ХУВААРИЛАХ БОЛОН ХОЛИМОГ ТОГТОЛЦОО
БҮХИЙ ОРНУУДЫН НАМААС НЭР ДЭВШИГЧДИЙН
НЭРСИЙН ЖАГСААЛТЫГ ГАРГАХ ТУХАЙ**

Мэдээлэл лавлагаа
(СТ-16/406)

ЗАХИАЛАГЧ: УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН Н.БАТБАЯР

ХЯНАСАН: Р.ХАТАНБААТАР

СУДЛААЧИД: Г.Алтан-Оч
Ц.Болормаа
И.Жаргалзаяабямба
Д.Жигваагүнсэл
Ө.Мөнхтунгалаг
О.Нарантуяа
Ч.Онончимэг
А.Пагма
Д.Халиун
Г. Чулуун

Улаанбаатар
2016 он

СОНГУУЛИЙН ХУВЬ ТЭНЦҮҮЛЭН ХУВААРИЛАХ БОЛОН ХОЛИМОГ ТОГТОЛЦОО БҮХИЙ ОРНУУДЫН НАМААС НЭР ДЭВШИГЧДИЙН НЭРСИЙН ЖАГСААЛТЫГ ГАРГАХ ТУХАЙ

ОРШИЛ

Намын жагсаалт гэж сонгуулийн хувь тэнцүүлэн хуваарилах болон холимог тогтолцооны үед нам болон нам эвслийн бүлгүүдээс гаргасан нэрсийн жагсаалт юм.

Энэ жагсаалтыг бүрдүүлэх, дэвшүүлэх журам нь тухайн улсын хууль тогтоомж болон нам, эвслүүдийн дүрэм, бусад хүчин зүйлсээр тодорхойлогдоно. Жагсаалтад нэр дэвшигчдийг байрлуулах дараалал нь сонгуулиар тухайн намын авсан суудлыг хэрхэн хуваарилахыг тодорхойлно.

Жагсаалтаар санал хураана гэдэг нь сонгогч сонгуульд оролцож буй намын гаргасан хамтын жагсаалтад буй нэр дэвшигчдийг оруулж ирсэн тодорхой дарааллынх нь дагуу дэмжиж (“хатуу жагсаалт”), эсвэл жагсаалт дотроос хүссэнээрээ сонгож (“чөлөөт жагсаалт”) тодорхой нэр дэвшигчийн төлөө саналаа өгөхийг хэлнэ.

Ерөнхийдөө нам эсхүл намуудын эвсэл сонгуулийн жагсаалтыг гаргадаг. Намууд заавал намынхаа гишүүнийг нэр дэвшүүлэх албагүй учир **нээлттэй жагсаалтад** нам бус хүн болон өөр нам буюу эвслийн гишүүнийг нэр дэвшүүлж болдог байна.

Ийм нээлттэй жагсаалтын жишээ гэвэл, Бундэстагийн 2005 оны сонгуулийн PDS намын жагсаалтанд WASG намын гишүүнийг нэр дэвшүүлж байсан. Орон нутгийн сонгуульд ийм жишээ маш олон бий. Мөн Ногоон-Альтернатив эвслийн жагсаалтаас ч үүнийг олонтаа харж болно. Ихэвчлэн нээлттэй жагсаалт гэдэг ойлголтын дор чөлөөт жагсаалтыг ойлгодог.

Сонгуулийн горимоос шалтгаалан сонгогч нь сонгуулийн жагсаалтад нөлөөлөх хандлага өөр өөр байдаг. Үүнд:

- *Чөлөөт жагсаалт* (ихэвчлэн *нээлттэй жагсаалт* гэнэ): Сонгогч тодорхой тооны саналын эрхтэй байдаг ба үүнийгээ өөрийн хүссэнээр янз бүрийн жагсаалтаас нэр дэвшигчдийг тараан сонгох (*алаглуулах*) буюу нэр дэвшигчийг шинээр оруулж, жагсаалтад байсныг нь зурж дарах боломжтой байдаг. Жишээ нь, Швейцарт сонгогч хоосон саналын хуудас хэрэглэж болдог бөгөөд үүндээ өөрийн нэр дэвшигчдийг бүрдүүлэх боломжоор хангагдсан байдаг.
- *Сул багцалсан жагсаалт*: Сонгогч урьдчилан хэвлэж бэлдсэн саналын хуудастай л зөвхөн ажиллах боломжоор хангагдсан байдаг. Тэрхүү жагсаалтын хүрээнд сонгогч доторх дарааллыг өөрчлөх (*эрэмбэлэх*), өөрийн таашаалаар санал өгч нэг буюу хэдэн нэр дэвшигчид, эсвэл ганц нэр дэвшигчид олон санал өгөх (*кумулятив*) боломжтой. Сонгогч бүр саналын хуудас тутамд хамгийн олондоо уг жагсаалтаар нэр дэвшигчдийн тоотой тэнцүү хэмжээний тооны санал өгөх эрхтэй байдаг.
- *Хатуу жагсаалт* (мөн *хаалттай жагсаалт* буюу *бат багцалсан жагсаалт* гэнэ): Нэр дэвшигчдийн дарааллыг намын удирдах төв байгууллагаас тогтоодог. Сонгогч цорын ганц жагсаалтад санал өгөх эрхтэй бөгөөд уг саналаараа нэг намыг бүхэлд нь дэмжихэд хүргэдэг. Иймээс хатуу жагсаалт нь үндсэн хуулийн ардчиллын зарчимд тусгагдсаны дагуу депутатыг шууд сонгосон эсэх талаар эрх зүйн хувьд байнга маргаан дагуулж асуудал үүсгэж байдаг.

Бельги, Дани, Итали, Люксембург, Голланд, Швейцар улсуудад чөлөөт жагсаалтын аль нэг хэлбэрийг ашиглаж байна. Түүнээс гадна үүнийг ХБНГУ-ын орон нутгийн ихэнх сонгуульд хэрэглэдэг. Харин Бундэстаг болон ихэнх Холбооны муж улсад хатуу жагсаалтыг ашигладаг байна.

Европын холбооны 15 улсаас зөвхөн 6 нь хатуу жагсаалт хэрэглэдэг ба сонгогч зөвхөн намыг сонгодог. Ирланд, Люксембург болон Хойд Ирландын мужид жагсаалт нь чөлөөтэй

байдаг. Европын холбооны зүүн европын улсуудад жагсаалтыг илүү нээлттэй болгох хандлага ажиглагдаж байна. Жишээ нь, Словак, Словени улсууд сул багцалсан жагсаалтыг сонгосон бол Польш, Чех, Унгар улсууд эсрэгээрээ хатуу жагсаалтыг хэрэглэсээр байна.¹

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Судалгаанд сонгуулийн хувь тэнцүүлэн хуваарилах болон холимог тогтолцоо бүхий улс орнуудын сонгуулийн болон улс төрийн намын тухай хууль тогтоомжийг судлан үзлээ. Судалгаанаас үзэхэд судалгаанд хамрагдсан дийлэнх орны хувьд намаас нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтыг хэрхэн гаргах талаар нарийвчлан зохицуулсан хуулийн зохицуулалт байхгүй бөгөөд нэр дэвшүүлэх, нэр дэвшигчийг солих, өөрчлөх асуудлыг хуульд нийцүүлэн гаргасан улс төрийн намын дотоод журмаар зохицуулахаар хуульчилсан байна.

Намын нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг бүрдүүлэх, дэвшүүлэх журам улс орон бүрт ихээхэн ялгаатай байна. Зөвхөн ерөнхий зарчим нь л ямар нэг хэлбэрээр хууль тогтоомжоор тодорхойлогдож болох юм. Ихэнхдээ нэр дэвшигчдийн нэрийг тодруулах нь намын дотоод журмаар, харин нэр дэвшигчдэд тавигдах шаардлага нь хуулиар зохицуулагддаг байна.

Намын жагсаалтыг гаргахад хууль тогтоомжоор тогтоосон зохицуулалтаас гадна бусад хүчин зүйл нөлөөлж байна. Тухайлбал, нэр дэвшигчийн иргэдийн болон намын хүрэн дэх нэр хүнд, нөлөө, улс төрийн болон санхүүгийн хэлхээ холбоо г.м. Энэхүү нөлөө нь нэр дэвшигчийг намын удирдах байгууллагаас сонгодог намд илүүтэйгээр ажиглагддаг бол харин намын доод шатны байгууллагаас нэр дэвшигчийг сонгох тохиолдолд энэхүү нөлөөлөл харьцангуй бага байна.

Судалгааны нэгдүгээр хэсэгт зарим орны намын дүрэмд нэр дэвшүүлэх процессыг хэрхэн зохицуулсан талаар, хоёрдугаар хэсэгт Европын зарим орны намын жагсаалт гаргах, санал тооцох, суудал хуваарилах талаар авч үзсэн бөгөөд судалгааны Хавсралтад нийт судлагдсан орнуудын хууль тогтоомжид нэр дэвшигчийн нэрийн жагсаалтын талаарх хуульчилсан ерөнхий зохицуулалтыг хавсаргасан болно..

НЭГ. НАМУУДЫН ДҮРЭМД НЭР ДЭВШҮҮЛЭХ ПРОЦЕССЫГ ХЭРХЭН ЗОХИЦУУЛСАН ТАЛААРХ ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА

Словак Улсын туршлага²

Намууд парламентын сонгуульд нэр дэвшигчийг нэр дэвшүүлэхдээ намын дотоод дүрмээр зохицуулдаг. Зарчмын хувьд дүүргийн болон орон нутгийн байгууллагуудын доороос дээш намын байгууллагын дээд түвшин хүртэл шатлалтай байна.

Парламентын сонгуульд нэр дэвшигчийн эцсийн зөвшөөрлийг дээд байгууллага нь гаргадаг.

- ANO: */Alliance of the New Citizen/* Парламентад нэр дэвшигчийг дүүргийн болон бүс нутгийн байгууллагаар дамжуулан удирдах байгууллагаас эцсийн шийдвэрийг гаргана.
- HZDS: */Movement for a Democratic Slovakia/* Нэр дэвшигчийг дүүргээс нэр дэвшүүлнэ. Намын бүх гишүүдийн хурлаар нэр дэвшигчийг нэр дэвшүүлж /хэлэлцүүлж/, бүс нутгийн

1 Сонгуулийн жагсаалт-Wahlliste <https://de.wikipedia.org/wiki/Wahlliste>

2 http://www.idea.int/parties/upload/Slovakia_report_March06.pdf

нэр дэвшүүлэх хурлаар батлуулна.

- KDH: */Christian Democratic Movement/* Нэр дэвшигчийг Конгрессын гишүүн нэр дэвшүүлнэ. Конгрессын гишүүн болон Ерөнхийлөгчийн зөвлөл нь нэр дэвшигчийг дэвшүүлдэг.
- KSS: */Communist Party of Slovakia/* нэр дэвшигчийг сонгон шалгаруулах үйл явц нь салбар зөвлөлийн хамгийн доод түвшинээс дүүргийн болон бүс нутгийн хороод, намын дээд түвшиний байгууллагаар хэлэлцэгдэн Үндэсний хурлаар эцэслэн баталдаг.
- SDKU: */Slovak Democratic and Christian Union/* Парламентад нэр дэвшигч нь намын сунгаанд сонгогдсон байна. Намын сунгаанд сонгогдсон нэр дэвшигчид болон намын удирдах албан тушаалтнуудыг нэр дэвшигчийн жагсаалтад тус тусд нь оруулна.
- Smer: *(Direction)* Парламентад нэр дэвшигчийг намын удирдлага шийдвэрлэнэ.
- SMK: */Party of Hungarian Coalition/* Нэр дэвшигчид нь дүүргийн хурал болон намын бүлгээс нэр дэвшинэ. Үндэсний зөвлөл нь нэр дэвшигчдийг зөвшөөрөх болон нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтыг шийдвэрлэнэ.
- Намууд нэр дэвшигчдээ сонгох болон нэр дэвшүүлэхдээ ихэндээ сонгуулийн холимог системийг ашигладаг. Хуульд заагаагүй боловч зарим намууд эмэгтэйчүүдийн хувьд квот тогтоосон байдаг.

Шинэ Зеландын туршлага

Шинэ Зеланд нь намын хаалттай жагсаалтаар ёонгууль явуулах бөгөөд жагсаалтад нэр дэвшигчдийг улс төрийн намуудын дотоодын журамд заасан зохицуулалтын дагуу эрэмблэнэ. Жишээ болгон Шинэ Зеландын Ногоон намын дотоод журмын холбогдох зохицуулалтыг хэсэгчлэн хүргэж байна. Үүнд:

Шинэ Зеландын Ногоон намын Сонгуульд жагсаалтаар нэр дэвшигчдийн эрэмблэх үйл ажиллагаа (Candidate Selection and List Ranking Procedures 2014)

5.2 Сонгуульд жагсаалтаар нэр дэвшигчдийг эрэмбэлэхдээ тус нам дараах ерөнхий зарчим баримтална.

5.2.1. Нийт нэр дэвшигчдийн 10 багагүй хувьд Maori үүсэлтэй байх

5.2.2. Нийт дэвшигчдийн 60 хувь нь эрэгтэй, 40 хүртэлх хувь эмэгтэй

5.2.3. Нийт нэр дэвшигчдийн 40-өөс багагүй хувь нь North Island, 20-оос багагүй хувьд нь South Island

5.2.4. Нийт нэр дэвшигчдийн 10-аас багагүй хувь нь 35 хүртэлх нас

5.4.3 Намын жагсаалтаар сонгуульд нэр дэвшигчдийн урьдчилсан жагсаалт гаргаж эцсийн жагсаалтыг удирдах зөвлөлийн хурлаас санал хурааж эрэмбэлнэ.

Намын нарийн бичгийн дарга жагсаалтаар нэр дэвшигчдийг Сонгуулийн хорооноос гаргасан жагсаалтын дагуу бүрдүүлбэр хийж Сонгуулийн хороонд хуулийн дагуу хүргүүлнэ.

ХОЁР. ЕВРОПЫН ЗАРИМ ОРНЫ НАМЫН ЖАГСААЛТ ГАРГАХ, САНАЛ ТООЦОХ, СУУДАЛ ХУВААРИЛАХ

Судалгаанд Европын зарим орны буюу тодруулбал ХБНГУ, Австри, Бельги, Швейцар, Люксембург улсуудын намын жагсаалт гаргах, намын жагсаалтад өгсөн санал тооцох аргачлал, сонгуулийн тойрогт суудал хуваарилах талаар авч үзлээ.

Герман Улс

ХБНГУ-ын Бундэстаг (Парламент)-ийн сонгуулийн систем нь хаалттай жагсаалт бүхий холимог хувь тэнцүүлсэн систем юм. Намууд нь Муж улсын жагсаалтад хүний нэр дэвшүүлж сонгуульд оролцдог. Намуудын авах суудлын тоог хоёрдогч саналын дагуу тодорхойлно.³

Холбооны сонгуулийн тухай хуулийн⁴ 6-р зүйлд Муж улсын жагсаалтаар санал авах талаар доорхи зохицуулалтыг хийжээ. Үүнд:

Муж улсын жагсаалтаар өгсөн саналыг бүгдийг нийлүүлэн тоолж муж улсын жагсаалтанд оногдох суудлын тоог тогтооно. Ингэхдээ 1-р саналаар санал өгсөн нэр дэвшигч нь ялсан бол нам бус бие даагч нэр дэвшиж ялсан бол; тухайн муж улсад жагсаалт гаргаагүй намын нэр дэвшигч ялсан бол сонгогчийн өгсөн саналыг хасна.

Муж улсуудын жагсаалтын дагуу суудал хуваарилахдаа тухайн сонгуулийн нутаг дэвсгэрт өгсөн хүчинтэй саналын тоогоор хамгийн багадаа 5% санал авсан буюу (эсвэл) хамгийн багадаа 3 тойрогт нэр дэвшигч нь ялж сонгуулийн босго⁵ давсан намыг харгалзаж үзнэ.

Уг хуулийн 27-р зүйлд Муж улсын жагсаалтыг гаргах⁶ талаар доорх зохицуулалтыг хийжээ. Үүнд:

- Муж улсын жагсаалтыг зөвхөн нам гаргах эрхтэй. Ингэхдээ уг жагсаалтыг тухайн намын Муж улсын холбоо (хороо)⁷-ны тэргүүлэгчид, эсвэл хэрэв Муж улсын холбоо (хороо) байхгүй бол түүний доорх түвшний нутгийн холбоо (хороо), уг хуулийн 18-р зүйлийн 2 дахь хэсэгт дурьдагдсан намын хувьд түүнээс гадна сүүлчийн Бундэстагийн сонгуульд санал өгөх эрхтэй 1,000 сонгогч тутмын 1, гэхдээ 2,000-аас хэтрэхгүй сонгогчийн биеэр болон бичмэлээр зурсан гарын үсгээр баталгаажуулсан байх шаардлагатай. 18-р зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан намын хувьд сонгуулийн санал гаргах үед гарын үсэг зурах этгээдүүд нь санал өгөх эрхтэй байх бөгөөд үүний нотолгоог мөн жагсаалт гаргахдаа хамт өгнө. Нэмэлт гарын үсгийн шаардлагыг үндэсний цөөнхийн намын жагсаалтад тавихгүй.
- Муж улсын жагсаалт нь тухайн хүсэлт гаргаж буй намын нэрийг агуулсан байх бөгөөд хэрэв товчилсон нэртэй бол мөн түүнийг бичсэн байх шаардлагатай.
- Нэр дэвшигчдийн нэрс нь мэдэгдэхүйц дараалалтай байх шаардлагатай.
- Нэр дэвшигч нь зөвхөн нэг муж улсад, тухайлан зөвхөн нэг муж улсын жагсаалтанд бичигдэх эрхтэй. Жагсаалтад зөвхөн өөрөө бичгээр зөвшөөрсөн хүний нэрийг дэвшүүлнэ. Энэхүү зөвшөөрлийг цуцлах боломжгүй.

Муж улсын жагсаалтад нэр дэвшигчдийн дарааллыг нууц санал хураалтаар тогтооно. Энэ талаар болон ийм шийдвэр гаргасан хурлын горим хуулийн хүрээнд явагдсан талаар тангараг⁸ өргөнө.

3 Бундэстагийн сонгуулийн систем-Wahlsystem der Bundestagswahl

<http://www.wahlrecht.de/bundestag/index.htm>

4 Холбооны сонгуулийн хууль-Bundeswahlgesetz §6 Wahl nach Landeslisten <http://www.gesetze-im-internet.de/bwahlg/>

5 Сонгуулийн босго=жагсаалтаар авсан саналын хувь 5%-иас илүү; эсвэл мажоритар 3 тойрогт ялсан

6 Муж улсуудын жагсаалт-Bundeswahlgesetz §27 Landeslisten http://www.gesetze-im-internet.de/bwahlg/_27.html

7 Verband (*германиар*)-Үгчилбэл “холбоо” гэж орчуулагдах ба утгачилбал “хороо” гэж орчуулна.

Австри Улс

Австри Улсад сонгууль нь ихэвчлэн хувь тэнцүүлсэн байдлаар явагддаг. Ингэхдээ нам нь ялалт байгуулахын төлөө ихэвчлэн эвсэл байгуулж сонгуульд оролцдог. Иймээс Австрийн улс төрийн амьдралд намын үүрэг роль хамгийн өндрөөр үнэлэгддэг.⁹ Хувь тэнцүүлэх санал хураалтын үр дүнд өгсөн саналын тоог мандат болгож хувиргах боломж бүрддэг.¹⁰

Үндэсний зөвлөлийн депутатыг хувь тэнцүүлэх аргаар сонгодог. Намууд нэр дэвшигчийн жагсаалтыг Дотоод хэргийн яаманд гаргаж өгнө. Сонгуульд оролцох тухай саналыг нэг бол тодорхой тооны депутат эсвэл тодорхой тооны дэмжигчид тодорхойлтод гарын үсэг зурж баталгаажуулна. Үндэсний болон Европын холбооны сонгуульд улс даяар нэр дэвшүүлж байгаа бол дэмжигчийн тодорхойлолтонд хамгийн багадаа 2,600 хүн гарын үсэг зурсан байх бөгөөд дэмжүүлж буй этгээд орон нутгийн засаг захиргаагаар энэхүү дэмжлэгээ баталгаажуулсан (дэмжлэгтээ батлан даалт гаргуулсан) байвал зохино.¹¹

Швейцар Улс

Швейцар Улсад улстөрчийн мэргэжил гэж байхгүй. Энд милицийн зарчим буюу ардын журамт цэргийн систем хэрэгждэг. Энэ юу гэсэн үг вэ гэвэл, парламент (кантон болон хамтралын түвшинд мөн адил)-ийн ихэнх гишүүд нь өөрийн үндсэн ажлын хажуугаар гишүүний сонгуульд албан тушаал маягаар үүрэг гүйцэтгэдэг. Өөрөөр хэлбэл, мэргэжлийн улстөрчид биш гэсэн үг.¹²

Үндэсний зөвлөл¹³ (парламент)-ийн сонгуульд хүн амын тооноос хамаарч кантон (муж) болгонд харилцан адилгүй суудал буюу мандатын тоо оногдоно. Үндэсний зөвлөлийн сонгуулийн намын нэр дэвшигчийн жагсаалтад тухайн кантонд хэдэн суудал оногдсон байна вэ, тэрний тоотой тэнцүү хүний нэр бичигдэнэ. Жишээ нь, Цюрих кантонд 35 хүний нэр бичигдэх бол Ури кантонд 1 хүний нэр бичигдэнэ. Нэр дэвшигчийн жагсаалт нь нээлттэй юм.

Нэр дэвшигчийн нэрийг давхардуулах боломжтой. Түүнээс гадна, нам болгон тус тусдаа олон жагсаалт гаргаж болно. Жишээ нь, эрчүүдийн, эмэгтэйчүүдийн, залуучуудын, ахмадуудын жагсаалт г.м. Түүнчлэн олон намуудыг холбосон жагсаалтын холбоо ч байгуулах боломжтой. Санал өгч буй иргэн жагсаалтыг өөрчлөхгүй тэр чигээр нь өгч болохоос гадна, кумулятив¹⁴ буюу алаглуулах¹⁵ маягаар өөрчилж болно. Мөн сонгогч зөвхөн нэг хүнийг сонгоод тухай намын бусад гишүүнийг бүгдийг нь сонгохгүй байж болно.

Бельги Улс

Бельгийн Депутатын танхим нь Парламентын доод танхим бөгөөд хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлдэг. Бельгийн улстөрийн системд Үндсэн хууль тогтоогчийн байр суурийг эзэлдэг. Депутатын танхим нь 150 гишүүнтэй. Сонгууль нь 11 тойрогт явагддаг. Тойрогт нэр

8 Тангаргийг хурлын дарга, уг хурлаас томилогдсон 2 гишүүний хамт тойргийн сонгуулийн хорооны даргын өмнө өргөхөөр уг хуулинд заажээ.

9 Австрийн улстөрийн систем-Politisches System Österreichs
https://de.wikipedia.org/wiki/Politisches_System_%C3%96sterreichs#Bundesebene

10 Хувь тэнцүүлэх сонгуулийн эрхзүй-Viele Stimmen, viele Plätze: Das Verhältniswahlrecht
<http://www.parlament.gv.at/PERK/PARL/DEM/WAHLEN/index.shtml>

11 Сонгуулийн санал гаргах, Холбооны Дотоод хэргийн яам -Wahlvorschläge
http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/wahlrecht/Wahlvorschlaege.aspx

12 Хэнийг сонгох вэ?-Wer kann gewählt werden?
<https://www.vimentis.ch/d/publikation/435/Wahlssystem+der+Schweiz.html>

13 Үндэсний зөвлөл-Nationalrat (Schweiz) https://de.wikipedia.org/wiki/Nationalrat_%28Schweiz%29

14 Нээлттэй жагсаалтын сонгуульд сонгогч олон саналын эрхтэй байх бөгөөд эдгээр бүх эрхээ нэг нэр дэвшигчид төвлөрүүлэн өгөх боломжтой. Кумулятив саналын тоог ихэвчлэн бага байхаар (жишээ нь, 3) хязгаарласан байдаг. <https://de.wikipedia.org/wiki/Kumulieren>

15 Олон саналын эрх бүхий сонгуулийн системд ялгаатай жагсаалтуудаас нэг нэг нэр дэвшигчид төвлөрүүлэн өгөхийг алаглуулах буюу холих гэж нэрлэдэг. <https://de.wikipedia.org/wiki/Panaschieren>

дэвших хүний тоо нь тухайн тойргийн хүн амын тооноос шалтгаалан харилцан адилгүй. Сонгуулийн нэр дэвшигчийн жагсаалт нь 2 баганаас бүрдэнэ. Эхний баганад жинхэнэ/үндсэн¹⁶ нэр дэвшигчийг бичдэг бол дараагийнхад нь орлогчид нэр дэвшигчийн нэрийг бичдэг. Хэрэв сонгогдсон жинхэнэ гишүүн ажлаа орхих болвол (жишээ нь, өөр парламент рүү шилжих, эсвэл засгийн газрын гишүүнээр дэвших) орлогч нэр дэвшигч парламент дахь орон гарсан суудлыг эзэлдэг (мандатыг авдаг).¹⁷

Сонгуулийн дараа парламентын суудлын 25 мандатыг хувь тэнцүүлэх аргаар буюу жагсаалтаар авсан саналын дагуу хуваарилдаг. Ингэхдээ 5%-ийн босгыг даваагүй намд мандат оногдохгүй. Хувь тэнцүүлэх сонгуулийн систем хэрэглэх үндэслэл нь Үндсэн хуулийн 62-р зүйлийн 2 дахь болон 63-р зүйлийн 2 дахь хэсэгт тус тус тусгалаа олсон байдаг. Сонгуулийн тухай хуулийн 166-аас 168-р зүйлд энэхүү Д'Хондтын системийн аргачлал (процедур)-ыг зааж өгсөн байдаг. Сонгогч саналаа 2 янзаар гаргах эрхтэй. Эхнийх буюу толгойгоор саналаа өгөхөд¹⁸ тэрээр жагсаалтыг бүхэлд дэмжих ба жагсаалт дахь нэр дэвшигчийн эрэмбийг хүлээн зөвшөөрч буйгаа илэрхийлнэ. Удаах нь буюу тэрээр саналаа чөлөөтэй өгөх¹⁹ боломжтой бөгөөд энэ тохиолдолд, жагсаалтаас нэг, эсвэл хэдэн, эсвэл бүх нэр дэвшигчийн төлөө саналаа өгч болдог. Ингэснээр жагсаалтыг өөрийнхөөрөө эрэмблэх боломж бий болно. Энэ нь сонгуулийн эцсийн дүн гарахад шийдвэрлэх үүрэг роль гүйцэтгэдэг.²⁰

Люксембург

Люксембург нь Үндсэн хуульт эзэн ван бүхий төлөөллийн ардчилалтай орон юм. Депутатын танхимын 60 гишүүнийг хувь тэнцүүлсэн сонгуулийн эрхзүйн дагуу элдэв хязгаарлалтгүй ерөнхий сонгуулийн дүнгээр сонгодог. Газар нутгийг 4 сонгуулийн мужид хуваана. Өмнөд мужид 23 мандат, Зүүн мужид-7, Төв муж-21, Хойд муж-9 мандат тус тус оногдоно. Улстөрийн бүлэглэлүүд нь эдгээр 4 мужид тус тусад нь мандатын тооноос хэтрэхгүй хүний нэр дэвшүүлж жагсаалтаа бүрдүүлнэ.²¹ Сонгогч нь сонгуулийн аль нэг хаалттай²² жагсаалтад бүхэлд нь санал өгөх, эсвэл тухайн жагсаалтын зарим нэр дэвшигчид 2 хүртэлх эрхээр саналаа өгөх, эсвэл бүр бусад жагсаалтуудаас сонгон авч “алаглуулан” хольж санал өгөх боломжтой.²³

16 *effektiv-германаар*

17 Белгийн Депутатын танхим-Belgische Abgeordneten-kammer
https://de.wikipedia.org/wiki/Belgische_Abgeordneten-kammer#Wahlen

18 *Kopfstimme-германаар*

19 *Vorzugsstimme-германаар*

20 Д'Хондчэгийн сонгуулийн систем-D'Hondtsche Wahlsystem http://www.pdg.be/desktopdefault.aspx/tabid-4051/7265_read-42084/

21 Сонгуулийн систем-Wahlsystem <http://www.luxembourg.public.lu/de/le-grand-duche-se-presente/systeme-politique/systeme-electoral/index.html>

22 Люксембургийн сонгуулийн систем: Бодлын эргэцүүлэл-Wahlsystem in Luxemburg – Ein Gedankenexperiment <http://www.merissehovic.eu/letzebuerg/wahlsystem-in-luxemburg-ein-gedankenexperiment/>

23 Люксембургийн сонгуулийн систем-Claude Biver: Das Wahlsystem in Luxemburg <http://cbiver.eu/2013/10/das-wahlsystem-in-luxemburg/>

**Сонгуулийн пропорционал болон холимог тогтолцоо бүхий орнуудын
нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтын талаар хуулиар
зохицуулсан байдал**

№	Улсын нэр	Хуулийн зохицуулалт
1.	Австри	<p>Намууд нэр дэвшигчийн жагсаалтыг Дотоод хэргийн яаманд гаргаж өгнө.</p> <p>Сонгуульд оролцох тухай саналыг нэг бол тодорхой тооны депутат эсвэл тодорхой тооны дэмжигчид тодорхойлтонд гарын үсэг зурж баталгаажуулна.</p> <p>Үндэсний болон Европын холбооны сонгуульд улс даяар нэр дэвшүүлж байгаа бол дэмжигчийн тодорхойлолтонд хамгийн багадаа 2,600 хүн гарын үсэг зурсан байх бөгөөд дэмжүүлж буй этгээд орон нутгийн засаг захиргаагаар энэхүү дэмжлэгээ баталгаажуулсан (дэмжлэгтээ батлан даалт гаргуулсан) байвал зохино.²⁴</p>
2.	Алжир	<p>Ordinance N° 97-07 of 27 Shawwal 1417 corresponding to 6 March 1997, as amended and supplemented, on the Organic Law relating to the Electoral System²⁵</p> <p>109-р зүйл: Улс төрийн нэг буюу түүнээс дээш нам, эсхүл бие даагч нэрийн жагсаалт өргөн мэдүүлэх тухай</p> <p>3. Нэрийн жагсаалт нь анх удаа сонгуульд оролцож байгаа улс төрийн нам болон бие даагчийн хувьд тухайн сонгуулийн тойрогт бүртгэгдсэн сонгогчдын 3%-аас доошгүй гарын үсгээр дэмжигдсэн байна.</p>
3.	Ангол	<p>Сонгуулийн хууль 7/2004²⁶</p> <p>31-р зүйл: Сонгуулийн арга /Сонгуулийг хаалттай жагсаалт бүхий пропорционал тогтолцоогоор явуулна./</p> <p>1. Үндэсний Ассамблейн депутатуудын сонгуулийг улс төрийн нам болон нам эвслийн нэрийн жагсаалт тус бүрээр явуулна.</p> <p>2. Сонгуулийн компани ажлын үер сонгогчдод улс төрийн нам болон нам эвслийн нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг нэр дэвшигч тус бүрээр танилцуулна.</p>
4.	Армен	<p>Сонгуулийн тухай хууль, 2011²⁷</p> <p>106-р зүйл:</p> <p>1. Улс төрийн намууд болон улс төрийн намуудын эвсэл нь пропорционал сонгуулийн системээр Үндэсний Ассамблейн депутатыг нэр дэвшүүлэх эрхтэй. Улс төрийн намын жагсаалтаар зөвхөн нэг тойргоос депутат нэр дэвшиж болно.</p> <p>2. Улс төрийн намуудын эвслийн нэрсийн жагсаалт нь эвсэл</p>

24 Сонгуулийн санал гаргах, Холбооны Дотоод хэргийн яам -Wahlvorschläge

http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/wahlrecht/Wahlvorschlaege.aspx

25 <http://aceproject.org/ero-en/regions/africa/DZ/algeria-ordinance-nb0-97-07-of-6-march-1997-as/view>

26 Electoral law 7/2004 of 17 june <http://aceproject.org/ero-en/regions/africa/AO/Law%20No%207%2004%2017%20of%20June.pdf>

27 http://res.elections.am/images/doc/_ecode.pdf

		<p>дэх намуудын нэрсийн жагсаалтаас бүрдэнэ.²⁸</p> <p>3. Эвслээс аль нэг тал нь гарсан тохиолдолд, тухайн гарсан намын Нэрийн жагсаалтыг хүчингүйд тооцно.</p> <p>Сонгуулийн хууль 108-р зүйлд Улс төрийн нам эвслийн ирүүлэх нэрийн жагсаалтад дор хаяж 25 нэр дэвшигч багтсан байна. Нэрийн жагсаалтад нам бус хүн орж болно.</p>
5.	Бельги	<p>Сонгуулийн тухай хуулийн 166-168-р зүйл: Сонгогч саналаа 2 янзаар гаргах эрхтэй.</p> <p>1. Тэрээр жагсаалтыг бүхэлд дэмжих ба жагсаалт дахь нэр дэвшигчийн эрэмбийг хүлээн зөвшөөрч буйгаа илэрхийлнэ.</p> <p>2. Жагсаалтаас нэг, эсвэл хэдэн, эсвэл бүх нэр дэвшигчийн төлөө саналаа өгч болдог.</p> <p>Ингэснээр жагсаалтыг өөрийнхөөрөө эрэмблэх боломж бий болно. Энэ нь сонгуулийн эцсийн дүн гарахад шийдвэрлэх үүрэг роль гүйцэтгэдэг.²⁹</p>
6.	Босни Герцеговин	<p>Election law of Bosnia and Herzegovina. IV бүлэг Сонгуульд нэр дэвшүүлэх болон бүртгэх 4-р зүйл: 19. Намын нэрсийн жагсаалт тус бүр эмэгтэй, эрэгтэй нэр дэвшигчдийг оруулсан байна. Эдгээрээс аль цөөн тоотой хүйсийн нэр дэвшигчийг жагсаалтанд дараах байдлаар оруулна. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> • эхний 2 нэр дэвшигч тутмын нэг нь цөөнхийнх байх, • эхний 5 нэр дэвшигч тутмын 2 нь цөөнхийнх, • эхний 8 нэр дэвшигч тутмын 3 нь цөөнхийнх гэх мэт.
7.	Бразил	<p>Сонгуулийн тухай хууль 1997³⁰ 7-р зүйл: Нэр дэвшүүлэх, нэр дэвшигчийг солих/өөрчлөх, мөн эвсэл байгуулах асуудлыг энэ хуульд нийцүүлэн гаргасан <u>улс төрийн намын дотоод журмаар</u> зохицуулна. Хэрэв намын дотоод журамд дээрх зохицуулалтыг тусгаагүй тохиолдолд улс төрийн намын үндэсний зөвлөлдөх хороо/удирдлага нь сонгууль явагдахаас 180 хоногийн өмнө холбогдох заалтыг Холбооны албан ёсны сонинд нийтлүүлэх хариуцлага хүлээнэ.</p>
8.	Герман	<p>Бундэстагийн сонгуулийн систем нь хаалттай жагсаалт бүхий холимог хувь тэнцүүлсэн систем юм. 27-р зүйл: Муж улсын жагсаалтыг гаргах³¹ талаар доорх зохицуулалтыг хийжээ. Үүнд: Муж улсын жагсаалтыг зөвхөн нам гаргах эрхтэй. Ингэхдээ уг</p>

28 <http://res.elections.am/images/doc/ ecode.pdf>

29 Д'Хондчэгийн сонгуулийн систем-D'Hondtsche Wahlsystem http://www.pdg.be/desktopdefault.aspx/tabid-4051/7265_read-42084/

30 ELECTIONS LAW N. 9,504 OF SEPTEMBER 30th, 1997, Brazil <http://english.tse.jus.br/arquivos/elections-law>

31 Муж улсуудын жагсаалт-Bundeswahlgesetz §27 Landeslisten http://www.gesetze-im-internet.de/bwahlg/_27.html

		<p>жагсаалтыг тухайн намын Муж улсын холбоо (хороо)³²-ны тэргүүлэгчид, эсвэл хэрэв Муж улсын холбоо (хороо) байхгүй бол түүний доорх түвшний нутгийн холбоо (хороо) уг хуулийн 18.2-т дурдагдсан намын хувьд түүнээс гадна сүүлчийн Бундэстагийн сонгуульд санал өгөх эрхтэй 1,000 сонгогч тутмын 1, гэхдээ 2,000-аас хэтрэхгүй сонгогчийн биеэр болон бичмэлээр зурсан гарын үсгээр баталгаажуулсан байх шаардлагатай.</p> <p>18.2-т заасан намын хувьд сонгуулийн санал гаргах үед гарын үсэг зурах этгээдүүд нь санал өгөх эрхтэй байх бөгөөд үүний нотолгоог мөн жагсаалт гаргахдаа хамт өгнө. Нэмэлт гарын үсгийн шаардлагыг үндэсний цөөнхийн намын жагсаалтад тавихгүй.</p> <p>Нэр дэвшигч нь зөвхөн нэг муж улсад, тухайлан зөвхөн нэг муж улсын жагсаалтад бичигдэх эрхтэй. Жагсаалтад зөвхөн өөрөө бичгээр зөвшөөрсөн хүний нэрийг дэвшүүлнэ. Энэхүү зөвшөөрлийг цуцлах боломжгүй.</p> <p>Муж улсын жагсаалтад нэр дэвшигчдийн дарааллыг нууц санал хураалтаар тогтооно. Энэ талаар болон ийм шийдвэр гаргасан хурлын горим хуулийн хүрээнд явагдсан талаар тангараг³³ өргөнө.</p>
9.	Гүрж	<p>Избирательный кодекс Грузии. 2011 г., Особенная часть, 115-р зүйл: Намын нэрийн жагсаалтыг гаргах журмыг нам, сонгуулийн эвсэл тодорхойлно.</p>
10.	Израиль	<p>Jewis virtual Library- Isreal elections" Вэб сайтаас:</p> <p>Албан ёсны бүртгэгдсэн, 2 буюу түүнээс олон нам, өөрийн мөрийн хөтөлбөрөө Кнессетийн дарааллаар улс төрийн нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг танилцуулж, сонгуульд оролцож болно. Кнессетийн 120 суудалд улс төрийн нам эвсэл бүрт хувь тэнцүүлэн хувиарласан байдаг. Кнессетийн суудалд ялах нь нийт намын саналын 2% эзэлсэн байдаг. Улс төрийн намын санал, нэмэлт суудал хангалтгүй гэж үзвэл сонгуулийн өмнө улс төрийн нам, эвсэлүүд хоорондоо тохиролцоонд хүрэх ба пропорциональ системийн дагуу улс төрийн нам эвсэлүүд дахин хуваарлах зарчмаар баримтлана. Сонгуульд оролцох нам тус бүрийн хувьд Кнессетийн гишүүдийн тоо, нэрсийн дараалалыг жагсаалтаар гаргана. Израилийн сонгуульд огцрох юмуу хугацааны явцад сонгуульд оролцох боломжгүй болсон үед нэрсийн жагсаалтын дараагийн хүнийг автоматаар тавина.</p>
11.	Индонез	<p>Үндсэн хууль 5-р зүйл: Хот, орон нутаг, улсын Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн сонгуулийг нээлттэй жагсаалт бүхий пропорционал тогтолцоогоор</p>

32 Verband (*германиар*)-Үгчилбэл “холбоо” гэж орчуулагдах ба утгачилбал “хороо” гэж орчуулна.

33 Тангаргийг хурлын дарга, уг хурлаас томилогдсон 2 гишүүний хамт тойргийн сонгуулийн хорооны даргын өмнө өргөхөөр уг хуулинд заажээ.

		<p>явуулна.</p> <p>Төлөөлөгчдийн танхим, Иргэдийн төлөөлөгчдийн зөвлөл, Мужийн төлөөлөгчдийн танхимын гишүүний сонгуулийн тухай хууль 2012³⁴</p> <p>II бүлэг. Төлөөлөгчдийн танхим, Иргэдийн төлөөлөгчдийн зөвлөл, Мужийн төлөөлөгчдийн танхимын гишүүнд нэр дэвшүүлэх процедур</p> <p>52-р зүйл:</p> <p>1. Сонгуульд өрсөлдөж буй улс төрийн намууд нь Төлөөлөгчдийн танхим, Иргэдийн төлөөлөгчдийн зөвлөл, Мужийн төлөөлөгчдийн танхимын сонгуульд нэр дэвшигчдийг дэвшүүлнэ.</p> <p>2. 1-р заалтад заасан нэр дэвшигчдийг сонгох процедурыг сонгуульд өрсөлдөж буй намуудын дүрэм, журам болон/эсхүл дотоод журмын дагуу ардчилсан бөгөөд ил тод байдлаар явуулна.</p> <p>53-р зүйл:</p> <p>1. 52-р зүйл заасан нэр дэвшигчдийг улс төрийн нам тус бүр жагсаалтаар эрэмбэлнэ.</p> <p>2. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүнд нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг сонгуульд өрсөлдөж буй намуудын төв хороо батална.</p>
12.	Ирланд	<p>Сонгуулийн тухай хууль 1992³⁵</p> <p>X бүлэг. Нэр дэвшүүлэх</p> <p>45-р зүйл:</p> <p>Доод танхим (Dáil)-ын сонгуульд нэр дэвшигчийг энэхүү хуульд заасан журмын дагуу нэр дэвшүүлсэн мөн нэр дэвшүүлсэн хуудсыг нь сонгуулийн хяналтын ажилтан (returning officer) хүчинтэй гэж тооцсоны үндсэн дээр нэрийг нь саналын хуудсанд бичнэ.</p> <p>46-р зүйл:</p> <p>1. Ирландын доод танхимын сонгуульд нэр дэвшигч нь өөрөө нэр дэвших, эсхүл тухайн тойрогт нэр дэвшүүлэгчээр бүртгүүлсэн этгээд, тухайн хүний зөвшөөрсний үндсэн дээр нэр дэвшигчийг дэвшүүлэх эрх эдэлнэ.</p> <p>2. Нэр дэвшигч тус бүрийг Сайдын тогтоосон журмын дагуу баталсан нэр дэвшүүлэх хуудсаар дэвшүүлнэ. Нэр дэвшүүлэх хуудас нь дараах мэдээллийг агуулж болно:</p> <p>а. Доод танхимын гишүүнд нэр дэвших болон гишүүнд тавигдах шаардлага болон харшлах зүйл.</p> <p>б. Нэр дэвшигч нь а-хэсэгт тавьсан нөхцөлийг хангасан болон нэр дэвшүүлэхийг зөвшөөрснийг илэрхийлсэн нэр дэвшигч эсхүл нэр дэвшүүлэх эрх бүхий этгээдийн гарын үсэг бүхий мэдэгдэл.</p> <p>4. Нэр дэвшигч нь нэр дэвшигчийн хуудсанд намын харьяалалтай тохиолдолд улс төрийн намуудын жагсаалтад бүртгэлтэй намын нэрийг бичих эрхтэй бөгөөд уг гишүүнчлэлийг гэрчилсэн гэрчилгээг сонгуулийн хяналтын ажилтанд хүргүүлсэн байна. Хяналтын ажилтан нь хянаж үзсэний үндсэн дээр тухайн нэр дэвшигчийг, намын нэртэй нь хамт саналын хуудсанд бичнэ.</p>

34 LAW OF THE REPUBLIC OF INDONESIA NUMBER 8 YEAR 2012 ON GENERAL ELECTION OF THE MEMBERS OF THE HOUSE OF REPRESENTATIVES, PEOPLE'S REPRESENTATIVE COUNCIL, AND REGIONAL HOUSE OF REPRESENTATIVES <http://anfrel.org/law-of-the-republic-of-indonesia-number-8-year-2012-unofficial-translation-of-indonesian-electoral-law-by-ifes/>

35 ELECTORAL ACT *Number 23 of 1992* of Ireland
<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1992/act/23/enacted/en/print>

13.	Исланд	<p>Альтингийн сонгуулийн тухай хууль 2012 VII бүлэг. Нэр дэвшүүлэх нь 32-р зүйл: Энэхүү хуульд заасан “улс төрийн байгууллага” нь Альтингийн сонгуульд нэр дэвшигч дэвшүүлж буй, эсхүл дэвшүүлсэн байгууллагыг хэлнэ. Сонгуулийн жагсаалт тус бүр нь тус жагсаалтад буй нэр дэвшигч аль улс төрийн байгууллагыг төлөөлж буйг тогтоосон сонгогчдын бичгээр гаргасан мэдэгдэлтэй байна. Тус мэдэгдлийг хавсаргаагүй нэрсийн жагсаалтыг тусгай нэр дэвшигчээр тооцно. Улс төрийн байгууллагын дүрэмд заасны дагуу нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг гаргах, эсхүл баталгаажуулах эрх бүхий этгээд нь байгууллагаас нэр дэвшүүлж буй нэрсийн жагсаалтыг хүлээн аваагүй, эсэргүүцсэн тохиолдолд тус жагсаалтыг тухайн байгууллагаас гаргаж буй нэрсийн жагсаалт гэж тооцохгүй.</p>
14.	Испани	<p>Сонгуулийг <i>хаалттай жагсаалт</i> бүхий пропорционал тогтолцоогоор явуулна. Үндсэн хууль, Намын тухай хууль, Сонгуулийн тухай хуулиар нэр дэвшүүлэх процессыг тусгайлан зохицуулаагүй.³⁶ Сонгуулийн тухай хууль 44-р зүйл: Дараах нь сонгуульд нэр дэвшүүлэх эрх эдэлнэ: 1. Холбогдох бүртгэлд бүртгэлтэй нам. 2. Хуульд заасны дагуу байгуулагдсан эвсэл. 3. Хуульд заасан тусгай зохицуулалтыг хангасан хэсэг бүлэг сонгогч.</p>
15.	Итали	<p>Сонгуулийг <i>хаалттай жагсаалт</i> бүхий пропорционал тогтолцоогоор явуулна. Үндсэн хууль, Намын тухай хууль, Сонгуулийн тухай хуулиар нэр дэвшүүлэх процессыг тусгайлан зохицуулаагүй.</p>
16.	Казахстан	<p>Конституционный Закон Республики Казахстан от 28.09.1995 n 2464 "О Выборах в Республике Казахстан" XII бүлэг</p>

36 Ley Orgánica 5/1985, de 19 de Junio, del régimen electoral general. PRESENTACIÓN Y

PROCLAMACIÓN DE CANDIDATOS **Artículo 44** 1. Pueden presentar candidatos o listas de candidatos:

a) Los partidos y federaciones inscritos en el registro correspondiente. b)

Las coaliciones constituidas según lo dispuesto en el apartado siguie

c) Las agrupaciones de electores que reúnan los requisitos establecidos por las disposiciones especiales de la presente Ley.

http://www.juntaelectoralcentral.es/cs/jec/normativa/estatal_packedargs=idLeyJunta=1&template=Loreg%252FJEC_Contentido

		<p>87-р зүйл:</p> <p>2. Мажилисийн депутатаар сонгогдохоор нэр дэвшигчдийг намын нэрсийн жагсаалтад улс төрийн намын дээд байгууллагын гишүүдийн олонхын саналаар оруулна.</p> <p>3. Улс төрийн намууд намын нэрсийн жагсаалтыг төрийн хэлний үсгийн дарааллын дагуу жагсаана. Улс төрийн намын төлөөлөгч намын нэрсийн жагсаалтыг Сонгуулийн төв комисст тус намын дээд байгууллагын намын жагсаалтын талаарх хэлэлцүүлгийн протоколын хамт хүлээлгэн өгнө.</p>
17.	Кыргызстан	<p>Кыргызстанд парламент (Жогорку Кенеш)-ын депутатын сонгуульд пропорциональ систем хэрэглэдэг.</p> <p>Кыргызстаны Үндсэн хуулийн 70 дугаар зүйлд, Жогорку Кенеш 120 депутатаас бүрдэнэ, ... сонгуулийг пропорциональ системээр явуулна; гэж заасны зэрэгцээ, сонгуулийн дүнд улс төрийн (нэг) нам хүчин парламентад хэт давамгайлах боломжийг суудлын тодорхой тоо (65-аас илүүгүй) зааж хязгаарласан.</p> <p>Сонгуулиудын тухай хууль (2011, №68) -ийн 17 ба 60 дугаар зүйлд “Депутатад нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтыг сонгуульд оролцогч улс төрийн нам гаргана”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Улс төрийн намын гаргах нэрийн жагсаалтад 120-оос багагүй, 200-аас ихгүй тооны хүн багтана; • Нэрийн жагсаалтыг батлахдаа улс төрийн нам Их Хурлаараа, нууц санал хураалтаар явуулж шийдвэрлэнэ; <p>Нэр дэвшигчийг тодруулахад сонгуульд оролцогч улс төрийн хүчний гаргасан Нэрийн жагсаалтыг баримтална.</p> <p>Улс төрийн нам нэрийн жагсаалтаа хэрхэн гаргах, эрэмбэлэхийг тухайн нам Дүрмээрээ зохицуулна.</p> <p>Кыргызстаны хууль тогтоомжид “Сонгуулийн үед нэр дэвшигчдийн мөнгөөр улс төрийн намууд тусгай зориулалтын сан бүрдүүлж болох ... оролцох”-ыг зөвшөөрсөн байдаг.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кыргызстаны Сонгуулиудын тухай хууль (2011, №68) -ийн 41.1-т улс төрийн нам өөр дээрээ сонгуулийн зардлын тусгай Сан үүсгэнэ, ... хэрэв Нэрийн жагсаалтад багтсан нэр дэвшигч бүртгүүлэхээс албан ёсоор татгалзвал тухайн нэр дэвшигчийн нэрээр санд орсон мөнгийг хандивлагч байгууллагуудад нь буцааж олгоно” ... • Намын нэрийн жагсаалтад багтсан нэр дэвшигч нь нам дээрх тусгай зориулалтын сангаас ангидаар өөрийхөө нэр дээр сонгуулийн зардлын сан, данс үүсгэхгүй;
18.	Литва	<p>Үндсэн хууль³⁷</p> <p>Сеймийн сонгуулийн хууль³⁸</p> <p>Улс төрийн намын тухай хууль³⁹-д тодорхой заалт байхгүй.</p>
19.	Люксембург	<p>Улс төрийн бүлэглэлүүд нь 4 мужид тус тусад нь мандатын тооноос хэтрэхгүй хүний нэр дэвшүүлж жагсаалтаа бүрдүүлнэ.⁴⁰</p>

37 http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:PauwtYzb1nkJ:www.opbw.org/nat_imp/leg_reg/lithuania/constitution.pdf+&cd=3&hl=en&ct=clnk&gl=mn

38 <http://www.legislationline.org/documents/id/9068>

39 <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16509>

		Сонгогч нь сонгуулийн аль нэг хаалттай ⁴¹ жагсаалтад бүхэлд нь санал өгөх, эсвэл тухайн жагсаалтын зарим нэр дэвшигчид 2 хүртэлх эрхээр саналаа өгөх, эсвэл бүр бусад жагсаалтуудаас сонгон авч “алаглуулан” хольж санал өгөх боломжтой. ⁴²
20.	Македони	Сонгуулийн тухай хууль 60-р зүйл: Улс төрийн намууд нэрсийн жагсаалтыг тус тусдаа харин эвсэл, холбоод нь нэг бүлэг болж бүртгүүлэх бөгөөд Парламентын гишүүнд нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг Хотын зөвлөлийн дарга гаргах эрхтэй ⁴³ . Улс төрийн намын жагсаалтыг пропорционал системээр сонгох ба нэр дэвшигчдийн 30-с доошгүй хувийг эмэгтэйчүүд байх ёстой гэж үздэг.
21.	Молдав	Кодекс о выборах Республики Молдова. от 21 ноября 1997 года №1381-XIII. Глава 6 Выдвижение и регистрация кандидатов. 41-р зүйл: Нэр дэвшүүлэх Тогтоосон журам ёсоор сонгуулиас өмнө бүртгүүлсэн нам бусад нийгэм-улс төрийн байгууллагууд өөрийн дүрэм (журам), хүчин төгөлдөр хуулийн дагуу өөрийн намын гишүүн болон нам бус хүнийг нэр дэвшүүлэх эрхтэй. 79-р зүйл: Нэрсийн жагсаалтыг бүртгэхэд тавигдах шаардлага Бүртгүүлэх өдрийн байдлаар намын нэрсийн жагсаалтанд 51-ээс багагүй, Үндсэн хуульд заасан Парламентын гишүүдийн тооноос 2-оос ихгүй тооны нэр дэвшигч орсон байх ёстой. Хэрэв намын нэрсийн жагсаалтыг бүртгүүлсний дараа тус жагсаалтанд орсон нэрсийн тоо тогтоосон тооноос бага тохиолдолд бүргэлийг хүчингүй болгохгүй, харин ийм байгааг Сонгуулийн төв комиссоос анхааруулна.
22.	Норвеги	Representation of the People Act (the Election Act) -Ард түмнийг төлөөлөх тухай хууль (Сонгуулийн тухай хууль) ⁴⁴ тодорхой зохицуулалт байхгүй
23.	Орос	Федеральный закон от (ред. от 05.10.2015) "О выборах депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации" (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.01.2016) 36-р зүйл: 1. Нэр дэвшигчдийн холбооны нэрсийн жагсаалтыг улс төрийн намын их хурлаас нууц санал хураалтаар шийдвэрлэнэ. 2. Нэр дэвшигчдийг холбооны нэрсийн жагсаалтад оруулах журам,

40 Сонгуулийн систем-Wahlsystem <http://www.luxembourg.public.lu/de/le-grand-duche-se-presente/systeme-politique/systeme-electoral/index.html>

41 Люксембургийн сонгуулийн систем: Бодлын эргэцүүлэл-Wahlsystem in Luxemburg – Ein Gedankenexperiment <http://www.merissehovic.eu/letzebuerg/wahlsystem-in-luxemburg-ein-gedankenexperiment/>

42 Люксембургийн сонгуулийн систем-Claude Biver: Das Wahlsystem in Luxemburg <http://cbiver.eu/2013/10/das-wahlsystem-in-luxemburg/>

43 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2013\)013-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2013)013-e)

44 https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/KRD/Kampanjer/valgportal/Regelverk/Representation_of_the_People_Act170609.pdf

		нууц санал хураалт явуулах журмыг улс төрийн намын дүрэмд заана.
24.	Өмнөд Африк	<p>Сонгуулийн хууль III бүлэг "Сонгууль зарлах ба бэлтгэх" 27-р хэсэгт:</p> <p>1. Сонгуульд өрсөлдөх албан ёсны бүртгэл бүхий улс төрийн нам нь нэр дэвшигчдээ баталж, тэрхүү сонгуульд нэр дэвшигчдийнхээ жагсаалт эсхүл жагсаалтуудыг сонгуулийн дээд албан тушаалтанд сонгуулийн ажлыг зохион байгуулах цагийн хуваарьт товлон заасан өдрөөс хоцроолгүй зохих ёсоор нь өргөн барина.</p> <p>2. Жагсаалт эсхүл жагсаалтуудад дараах бүхнийг хамтатган хавсаргана. Үүнд:</p> <p>(а) сонгуулийн үйл ажиллагааны дүрмийн дагуу тэдгээр нь тухайн намын улс төрийн албан тушаалтнууд, түүний гишүүд, төлөөлөгчид мөн болох тухай баталгаа тухайн намыг хууль ёсоор төлөөлөх эрх бүхий этгээдийн гарын үсэгтэй;</p> <p>(б) жагсаалтанд орсон нэр дэвшигчид бүгд Үндсэн хуулийн 7-р бүлэгт заасан улсын болон мужын хууль тогтоох байгууллагын сонгуульд өрсөлдөх нөхцөл шаардлагуудыг хангаж буй тухай мэдүүлэг, мөн намын хууль ёсоор төлөөлөх эрх бүхий этгээдийн гарын үсэгтэй;</p> <p>(в) нэр дэвшихээр хүлээн зөвшөөрсөн бичиг, нэр дэвшигч бүр үзэглэсэн</p> <p>(г) нэр дэвшигч нь сонгуулийн үйл ажиллагааны дүрмийн шаардлага нөхцөлийг хангаж буй тухай баталгаа, нэр дэвшигч бүрийн гарын үсэгтэйгээр</p> <p>(д) барьцаа мөнгө</p> <p>3. (а) (2) (д) заалтын тухайд Сонгуулийн Хорооноос барьцаа мөнгөний дүнг тогтооно.</p> <p>(б) Мужийн хууль тогтоох байгууллагын сонгуульд өрсөлдөж буй бүртгэлтэй намын барьцаанд байршуулах мөнгөн дүн нь Үндэсний Ассамблейн сонгуульд өрсөлдөж буйгаас бага байна.</p>
25.	Перу	Перугийн сонгуулийн хуульд намын дотоод асуудлыг шийдвэрлэх болон нэр дэвшигчийг сонгон дэвшүүлэхдээ намын тусгай дүрэм журмын дагуу нууц санал хураалтаар шийдвэрлэнэ гэж заасан байдаг байна ⁴⁵ .
26.	Польш	<p>Сонгуулийн тухай хууль 2011 204-р зүйл: Улс төрийн намын хороо нь Сонгуулийн Үндэсний Комисст сонгууль болохоос 50 хоногийн дотор нэр дэвшүүлэх эрх эдэлнэ. Парламентын сонгуулиар намын нэрээр санал хураалт явуулах ба улс төр, намын суудал хувиарлалтыг 5%-ийн босго давсан байх зохицуулалттай, намууд улс төрийн эвсэл байгуулж парламентын сонгуульд оролцвол энэ босго 8% болж өндөрсөнө.</p> <p>Улс төрийн намуудын тухай хууль 1997, 25, 28-р зүйл: Сейм нь эмэгтэй нэр дэвшигчийн квотыг 35 хувиас доошгүй байхаар тогтоосон ба үүнд жендер, эмэгтэйчүүдийн байгууллагыг багтаажээ. Сонгуульд улс төрийн нам, эвсэл улсаас санхүүжилт</p>

45 <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282015%29020-e>

		авдаг юм байна. Улс төрийн нам, эвсэл дүрэмд биш, зөвхөн сонгуулийн хуулинд зааснаар гэрээ байгуулж улсын төсвөөс өгч буй санхүүжилтийн хэмжээг томъёогоор тооцож, адил тэгш зарчмаар хувиарладаг байна.
27.	Португал	<p>Португалийн Улс төрийн намын тухай - Органик хууль 2/2003⁴⁶</p> <p>33-р зүйл: Улс төрийн намууд дотооддоо нэр дэвшигчээ сонгохдоо төрийн эрх мэдэлтнүүд болон улс төрийн намын нэр дэвшигчдийг сонгон дэвшүүлэхдээ ардчиллын болон хүйсээр ялгаварлахгүй байх зарчимд тулгуурлах ба намын дүрмийг баримтлан намын дотоодод зохион байгуулагдаж буй бүх сонгууль болон санал хураалтад хувийн санал өгнө гэж заажээ.</p> <p>34.1-р зүйл: 1. Сонгуулийн бүртгэлийг зохих байгууллага нь зохион байгуулах бөгөөд түүнд хамрагдах, оролцох боломжийг зохистой хугацаагаар бүрэлдүүлсэн байх ёстой. 2. Ийнхүү бүртгэлийг зохион байгуулахдаа нэр дэвшигч бүрт ижил тэгш боломжийг олгох, ялгаварлалгүйгээр хандах ёстой.</p>
28.	Серби	<p>Намын хаалттай жагсаалтаар сонгууль явуулна. Law on the election of members of the parliament - “Парламентын гишүүний сонгуулийн тухай хууль” 2000 он⁴⁷</p> <p>VI бүлэг: Сонгуулийн жагсаалт 40 -р зүйл: Нэр дэвшүүлэх Нэр дэвшигчийг энэ хуульд заасан нөхцөлийн дагуу бүртгэлтэй улс төрийн нам, намуудын эвсэл, түүнчлэн иргэдийн бүлгээс нэр дэвшүүлнэ. 40 а: Сонгуулийн жагсаалтын дөрвөн нэр дэвшигч тутмын нэг нь өөр хүйсийн нэр дэвшигч байна.</p>
29.	Словак	<p>Нэр дэвшигчид⁴⁸ Намууд парламентын сонгуульд нэр дэвшигчийг нэр дэвшүүлэхдээ намын дүрэм, журмаар зохицуулдаг. Зарчмын хувьд дүүргийн болон орон нутгийн байгууллагуудын доороос дээш намын байгууллагын дээд түвшин хүртэл шатлалтай байна. Парламентын сонгуульд нэр дэвшигчийн эцсийн зөвшөөрлийг дээд байгууллага нь гаргадаг.</p> <ul style="list-style-type: none"> • ANO: <i>/Alliance of the New Citizen/</i> Парламентад нэр дэвшигчийг дүүргийн болон бүс нутгийн байгууллагаар дамжуулан удирдах байгууллагаас эцсийн шийдвэрийг гаргана. • HZDS: <i>/Movement for a Democratic Slovakia/</i> Нэр дэвшигчийг дүүргээс нэр дэвшүүлнэ. Намын бүх гишүүдийн хурлаар нэр дэвшигчийг нэр дэвшүүлж /хэлэлцүүлж/, бүс нутгийн нэр дэвшүүлэх хурлаар батлуулна.

46 <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282015%29020-e>

47 http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:-q-OknM-H8gJ:www.legislationline.org/download/action/download/id/4225/file/SER_law_Election%2520_members_parliament_2000_am2011_en.pdf+%&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=ubuntu

48 http://www.idea.int/parties/upload/Slovakia_report_March06.pdf

		<ul style="list-style-type: none"> • KDH: <i>/Christian Democratic Movement/</i> Нэр дэвшигчийг Конгрессын гишүүн нэр дэвшүүлнэ. Конгрессын гишүүн болон Ерөнхийлөгчийн зөвлөл нь нэр дэвшигчийг дэвшүүлдэг. • KSS: <i>/Communist Party of Slovakia/</i> нэр дэвшигчийг сонгон шалгаруулах үйл явц нь салбар зөвлөлийн хамгийн доод түвшинээс дүүргийн болон бүс нутгийн хороод, намын дээд түвшиний байгууллагаар хэлэлцэгдэн Үндэсний хурлаар эцэслэн баталдаг. • SDKU: <i>/Slovak Democratic and Christian Union/</i> Парламентад нэр дэвшигч нь намын сунгаанд сонгогдсон байна. Намын сунгаанд сонгогдсон нэр дэвшигчид болон намын удирдах албан тушаалтнуудыг нэр дэвшигчийн жагсаалтад тус тусд нь оруулна. • Smer: <i>(Direction)</i> Парламентад нэр дэвшигчийг намын удирдлага шийдвэрлэнэ. • SMK: <i>/Party of Hungarian Coalition/</i> Нэр дэвшигчид нь дүүргийн хурал болон намын бүлгээс нэр дэвшинэ. Үндэсний зөвлөл нь нэр дэвшигчдийг зөвшөөрөх болон нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтыг шийдвэрлэнэ. <p>Намууд нэр дэвшигчдээ сонгох болон нэр дэвшүүлэхдээ ихэндээ сонгуулийн холимог системийг ашигладаг. Хуульд заагаагүй боловч зарим намууд эмэгтэйчүүдийн хувьд квот тогтоосон байдаг.</p>
30.	Словени	<p>National assembly elections act -“Парламентын гишүүний сонгуулийн тухай хууль”⁴⁹</p> <p>42-р зүйл: Нэр дэвшигчдийг улс төрийн намаас болон сонгогчдоос нэр дэвшүүлнэ.</p> <p>43-р зүйл: Улс төрийн нам нь сонгуульд нэр дэвшигчийг өөрийн журамд заасан процедурын дагуу нэр дэвшүүлнэ. Нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг нууц санал хураалтаар шийдвэрлэнэ.</p>
31.	Солонгос	<p><i>Хуулиар тусгайлан зохицуулаагүй.</i> Улс төрийн намын хууль⁵⁰ Төрийн албан тушаалтан сонгох сонгуулийн тухай хууль PUBLIC OFFICIAL ELECTION ACT</p>
32.	Турк	<p>Улс төрийн намын тухай хууль /political parties law/⁵¹</p> <p>37-р зүйл: Улс төрийн намууд нь нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг намын дүрэмд заасны дагуу нэр дэвшигчдийг чөлөөтэй, эрх тэгш, нууц санал хураалтын зарчим дээр үндэслэн сонгоно.</p>
33.	Украин	<p>Украины Ардын депутатын сонгуулийн тухай хууль -ийн⁵²</p> <p>53-р зүйл:</p>

49 [http://webcache.googleusercontent.com/search?](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:S5sJOm8EHUEJ:www.legislationline.org/documents/action/popup/id/3825+&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=ubuntu)

[q=cache:S5sJOm8EHUEJ:www.legislationline.org/documents/action/popup/id/3825+&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=ubuntu](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:S5sJOm8EHUEJ:www.legislationline.org/documents/action/popup/id/3825+&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=ubuntu)

50 <http://aceproject.org/ero-en/regions/asia/KR/korea-republic-of-political-parties-act-2005/view>

51 https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/arastirma_merkezi.pdf

52 (<http://vibori.co.ua/articles/1/5/zakon-krainy-o-vyborah-narodnyh-deputatov-krainy/4/>, м-л. 2012)

		<ul style="list-style-type: none"> • Улсын хэмжээний нэгдмэл нэг-тойрогт Дээд Рада –д өрсөлдөх кандидатыг бүртгэхдээ парламентын сонгуульд оролцогч улстөрийн намын ирүүлсэн Нэрийн жагсаалтыг баримтална. • Нэрийн жагсаалтыг гаргахдаа, шийдвэрээ сонгуульд оролцогч улстөрийн намууд өөрийн дотоод Дүрэмд заасан, эрх бүхий шатны Хурлаас гаргана” гэсэн байдаг ба, мөн • Улсын хэмжээний нэгдмэл нэг-тойрогт нэр дэвшигчийг тодруулсан Намын жагсаалтад нам бус хүн ч орох боломжтой гэжээ.
34.	Унгар	<p>Act XXXVI of 2013 on Electoral Procedure (last modified by Act CCVII of 2013)⁵³ -Сонгуулийн процедурын хууль</p> <p>3.3. “Нэр дэвшүүлэх эрх бүхий байгууллага” гэж:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Парламентын гишүүний сонгуулийн тов зарлагдсан өдөр болон түүнээс өмнө шүүхэд төрийн бус байгууллагаар бүртгэгдсэн, мөн Үндэсний Сонгуулийн Хороонд нэр дэвшүүлэх эрх бүхий байгууллагаар бүртгэгдсэн улс төрийн нам болон Үндэсний цөөнхийн өөрөө удирдах байгууллагыг, • Европын парламентын гишүүний сонгуулийн хувьд сонгуулийн тов зарласан өдөр буюу түүнээс өмнө шүүхэд төрийн бус байгууллагаар бүртгэгдсэн, мөн Үндэсний Сонгуулийн Хороонд нэр дэвшүүлэх эрх бүхий байгууллагаар бүртгэгдсэн улс төрийн намыг ойлгоно. <p>VII бүлэг: Нэр дэвшигчийг сонгуульд нэр дэвшүүлэх 58-р зүйл: Нэр дэвшүүлэх эрх бүхий байгууллагын мэдэгдэл 119-р заалт (1) Сонгуулийн тов зарлагдсанаас хойш нэр дэвшүүлэх эрх бүхий байгууллага нь дэвшүүлэхийг хүсч буй нэр дэвшигч эсхүл жагсаалтыг Үндэсний Сонгуулийн Хороонд мэдэгдэнэ. Шинэ Зеландын Сонгуулийн хууль 127-р зүйл: Жагсаалтаар нэр дэвшүүлэх 127.4 Улс төрийн намын нарийн бичгийн дарга сонгуулийн хорооноос гаргасан жагсаалтын дагуу нэр дэвшигч тус бүрээр гарын үсэг зурж баталгаажуулж бүртгүүлнэ.</p> <p>Намын нарийн бичгийн дарга жагсаалтаар нэр дэвшигчдийг Сонгуулийн хорооноос гаргасан жагсаалтын дагуу бүрдүүлбэр хийж Сонгуулийн хороонд хуулийн дагуу хүргүүлнэ. (2) Нэр дэвшүүлэх эрх бүхий байгууллага нь зөвшөөрөгдсөн төлөөлөгчийг мэдэгдэнэ. 120-р заалт: Нэр дэвшигчийн тодорхойлолт 1. Нэр дэвшигчдэд тодорхойлолтоор дэмжлэг үзүүлнэ. 2. Нэр дэвшигчийн тодорхойлолт авахаар гаргасан хүсэлтэд боломжит нэр дэвшигчийн нэр, иргэний бичиг баримтын дугаар буюу Унгарын иргэн болохыг баталсан баримт бичгийн төрөл, дугаар, хаяг болон нэр дэвшигчтэй холбогдох дараах мэдэгдлүүд байна. Үүнд: а) Нэр дэвшүүлэх зөвшөөрөл</p>

		b)Төлөөлөгч болоход харшилдах ажил үүрэг үгүй болох тухай, хэрэв сонгогдсон тохиолдолд энэхүү албан тушаалаас буух тухай мэдэгдэл.
35.	Филиппин	Сонгуулийн тухай хуулийн 7941 ⁵⁴ <i>төлөөлөгчдийн танхимд намын жагсаалт батлах тухай хэсгээс</i> Намын жагсаалт нь пропорциональ төлөөллийн систем юм. Үүний боломжтой 58 суудал байдаг ч 136 нам, бүлэг, эвсэл өрсөлдөж байдаг юм байна. (Үндэсний төлөөлөгчдийн танхимын суудлын нийт тоо -20 хувь нь намын жагсаалтаар байх болно гэж заажээ) “Номер нэг нэр дэвшигч конгрессын гишүүн болно” гэсэн зарчмаар намын жагсаалтын 2 % саналыг авахаар тооцно. Эвсэл холбоод нь 2-3% дээш санал авах эрхтэй болно.
36.	Финланд	Сонгуулийн тухай хууль 714/1998 ⁵⁵ 108-р зүйл: Нэр дэвшүүлэх эрх Парламентын сонгуульд дараах нь нэр дэвшүүлэх эрх эдэлнэ: 1. Улс төрийн нам 2.Тухайн сонгуулийн тойрогт байгуулагдаж бүртгэгдсэн сонгогчдын холбоо. (Constituency association) Нэр дэвшүүлэхдээ хоёроос дээш нам нь харилцан зөвшилцсөний үндсэн дээр эвсэл байгуулах эрх эдэлнэ. Үүнтэй адилаар сонгуулийн тойргийн холбоо нь нэгдсэн жагсаалт гаргах эрхтэй байна. Намууд нэр дэвшигчдийг дэвшүүлэх 112-р зүйл: Намын гишүүд дунд нууц санал хураалт явуулснаар нэр дэвшигчдийг сонгон шалгаруулна. Санал хураалтыг тэгш эрхийн үндсэн дээр явуулах ба намын гишүүн болон сонгуулийн тойрогт байрлах орон нутгийн нэгжүүд оролцох эрх эдэлнэ. 113-р зүйл: Намын гишүүд санал хураахад намын дүрэм хэрэглэх нь Намын гишүүд санал өгөх болон нэр дэвшигчийг сонгох ажиллагааг намрын дүрмийн дагуу явуулна. Намын дүрэмд санал өгөх болон нэр дэвшигчийг сонгох талаар тусгайлан заагаагүй тохиолдолд энэхүү хуульд заасан зохицуулалтыг хэрэглэнэ.
37.	Хорват	Act on the Election of Representatives to the Croatian Parliament / 2011/ ⁵⁶ Хорватын Парламентын сонгуулийн тухай хууль /2011/-ийн 19-р зүйл: Нэр дэвшүүлэх 19.2. Парламентын төлөөлөгчдийн танхимын сонгуульд улс төрийн нам бие дааж эсхүл хоёр буюу түүнээс дээш улс төрийн намууд (<i>эвслийн жагсаалт</i>) хамтран намын нэр дэвшигчдийн жагсаалт санал болгож болно. 19.3 Улс төрийн намуудын тухай хууль болон намын дүрмийн шийдвэрийн дагуу нэр дэвшигчдийн дарааллыг тогтооно.

54 1. <http://www.chanrobles.com/republicactno7941.htm> <http://www.rappler.com/nation/politics/elections-2013/27289-what-you-really-need-to-know>

55 Election Act 714/1998 of Finland <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980714.pdf>

56 <http://www.sabor.hr/act-on-election-of-representatives-to-the-croatian>

38.	Чех	<p>On Elections to the Parliament of the Czech Republic, and on Amendments of Certain Other Acts 1995⁵⁷ Чехийн Парламентын сонгуулийн тухай хууль /1995/-ийн 31-р зүйл: Жагсаалтаар нэр дэвших 31.1 Улс төрийн намын нарийн бичгийн дарга сонгуулийн өдрөөс 60 хоногийн өмнө парламентын сонгуульд нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтыг 2 хувь бичгээр үйлдэж сонгуулийн хороонд бүртгүүлнэ. 31.2 Нэр дэвшигчдийн жагсаалт дараах зүйлийг тусгана: <ul style="list-style-type: none"> - Улс төрийн нам, эвслийн нэр; нэр, нэр дэвшигчдийн овог, төрсөн огноо, мэргэжил, оршин суугаа газар; - Нэр дэвшигчийг нэрсийг араб тоогоор дугаарлана. - Нэр дэвшигчдийн жагсаалтын хавсралтад тухайн нэр дэвшигч гарын үсэг зурж баталгаажуулсан байна. </p>
39.	Чрна Гора	<p>Law on Election of Councillors and Representatives /1998/ Төлөөлөгчдийн Танхимын сонгуулийн тухай хууль IV бүлэг 38-р зүйл: Нэр дэвшигч 38.2 Улс төрийн намууд тус хуульд заасан нөхцөлөөр нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг санал болгоно. 39-р зүйл: 39.5 Улс төрийн нам, эвсэл сонгуульд нэр дэвшигчдийн жагсаалтын дарааллыг тогтооно.⁵⁸</p>
40.	Швед	<p>The Elections Act 2005⁵⁹ Шведийн сонгуулийн тухай хууль /2005/ -иар нэр улс төрийн намууд нэр дэвшигчдийн жагсаалт гаргах, дараалал тогтоох тусгайлсан зүйл заалтгүй.</p>
41.	Швейцар	<p>Үндэсний зөвлөл⁶⁰ (парламент)-ийн сонгуульд хүн амын тооноос хамаарч кантон болгонд харилцан адилгүй суудал буюу мандатын тоо оногдоно. Үндэсний зөвлөлийн сонгуулийн намын нэр дэвшигчийн жагсаалтанд тухайн кантонд хэдэн суудал оногдсон байна вэ, тэрний тоотой тэнцүү хүний нэр бичигдэнэ. Нэр дэвшигчийн жагсаалт нь нээлттэй юм. Нэр дэвшигчийн нэрийг давхардуулах боломжтой. Түүнээс гадна, нам болгон тус тусдаа олон жагсаалт гаргаж болно. Жишээ нь эрчүүдийн, эмэгтэйчүүдийн, залуучуудын, ахмадуудын жагсаалт г.м. Сонгогч зөвхөн нэг хүнийг сонгоод тухай намын бусад гишүүнийг бүгдийг нь сонгохгүй байж болно.</p>
42.	Шинэ Зеланд	<p>Electoral Act 1993⁶¹ Шинэ Зеландын Сонгуулийн хууль 127-р зүйл: Жагсаалтаар нэр дэвшүүлэх 127.4 Улс төрийн намын нарийн бичгийн дарга сонгуулийн</p>

57 <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5771>

58 <http://www.legislationline.org/topics/country/57/topic/6>

59 <http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/SE/sweden-elections-act-2005/view>

60 Үндэсний зөвлөл-Nationalrat (Schweiz) https://de.wikipedia.org/wiki/Nationalrat_%28Schweiz_%29

61 <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1993/0087/latest/DLM307519.html>

		<p>хорооноос гаргасан жагсаалтын дагуу нэр дэвшигч тус бүрээр гарын үсэг зурж баталгаажуулж бүртгүүлнэ.</p> <p>Шинэ Зеландын Ногоон намын Сонгуульд жагсаалтаар нэр дэвшигчдийн эрэмблэх үйл ажиллагаа Candidate Selection and List Ranking Procedures 2014</p> <p>5.2 Сонгуульд жагсаалтаар нэр дэвшигчдийг эрэмбэлэхдээ тус нам дараах ерөнхий зарчим баримтална.</p> <p>5.2.1. Нийт нэр дэвшигчдийн 10 багагүй хувьд Maori үүсэлтэй байх</p> <p>5.2.2. Нийт дэвшигчдийн 60 хувь нь эрэгтэй, 40 хүртэлх хувь эмэгтэй</p> <p>5.2.3. Нийт нэр дэвшигчдийн 40 -өөс багагүй хувь нь North Island, 20-оос багагүй хувьд нь South Island</p> <p>5.2.4. Нийт нэр дэвшигчдийн 10 -аас багагүй хувь нь 35 хүртэлх нас</p> <p>5.4.3 Намын жагсаалтаар сонгуульд нэр дэвшигчдийн урьдчилсан жагсаалт гаргаж эцсийн жагсаалтыг удирдах зөвлөлийн хурлаас санал хурааж эрэмбэлнэ.</p> <p>Намын нарийн бичгийн дарга жагсаалтаар нэр дэвшигчдийг Сонгуулийн хорооноос гаргасан жагсаалтын дагуу бүрдүүлбэр хийж Сонгуулийн хороонд хуулийн дагуу хүргүүлнэ.</p>
43.	Шри Ланка	<p>Парламентын сонгуулийн хууль /Parliament elections act/ Шри ланк улсын хувьд намууд нэр дэвшигчдийг сонгох, нэр дэвшүүлэх, шийдвэр гаргах түвшинд намын удирдлага өндөр эрх мэдэлтэй байдаг.</p> <p>Сонгуульд нэр дэвшигчийг намын бүхий л хороод нэр дэвшүүлэх санал гараж болох боловч эцсийн сонголтийг намын удирдлага шийдвэрлэдэг. Зарим намууд нь нэр дэвшигчийг сонгон шалгаруулахдаа намын хурал дээр сонгож, баталдаг.⁶²</p>
44.	Эстони	<p>Хуульд тусгайлсан зохицуулалт байхгүй</p> <p>Холбогдох хуулиуд: Political parties act⁶³ Riigikogu Election Act⁶⁴ Estonia's Constitution of 1992 with Amendments through 2011⁶⁵</p>

62 <http://www.idea.int/parties/upload/SriLankaCountryReport.pdf>

63 <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/502062014001/consolide>

64 <http://www.legislationline.org/topics/country/33/topic/6>

65 https://www.constituteproject.org/constitution/Estonia_2011.pdf?lang=en